

Partizanski požigi

IVO ŽAJDELA

V zvoniku župnijske cerkve na Selah pri Kamniku so se med vojno skrivali mežnarjevi fantje Šuštar, Janko, France in Gustl; Štučkovi iz Znojil, Ivan in Tone ter Kramarjevi iz Srednje vasi, Tone in Ivan. Očeta in cerkovnika Janeza Šuštarja in Jaka Poljanška, Skalovškovega, so »mobilizirali« (ugrabili) partizani.

Med skrivači naj bi bil tudi Lojze Resnik, Kavsarjev s Sel, in Ludvik Kadunc, Markov iz Znojil. Jože Kadunc, Markov, je bil še mladenec, bil je kurir in po vojni stražar pri Knoju na Bledu, ko so sodili nekemu Nemcu. Pri domačinih prevladuje mnenje, da so šolo na Selih pri Kamniku 8. decembra 1943 požgali ti skrivači v zvoniku župnijske cerkve in v nekdanji kapeli na pokopališču. Vzrok naj bi bil preprečiti Nemcem, da bi se v šoli naselili. Vendar to ni bil edini razlog, bolj verjetno so bila za ta požig dana navodila komunistov, saj so ti to počeli načrtno za mnoge šole, prosvetne domove, župnišča in cerkve, njihovi partizani pa so to potem izvajali.

Požigali naj bi Mežnarjevi (Šuštarjevi) fantje s Sel, Štučkovi, Kavsarjev, Kramarjeva ter domači s Sel in Znojil. Ko je leta 1943 pogorela šola, naj bi partizanka Mara v Znojilah rekla: »Joj, kako črna so okna v šol!« Ta partizanka je nosila od raznih kmetij mleko v partizansko bolnišnico, ki je bila nekje v Osreškem. Tudi požig župnišča in Marijinega doma na Selih 17. februarja 1945 so zakrivali predvsem tisti, ki so se tukaj skrivali: Mežnarjevi, Kramarjevi iz Srednje vasi in Štučkovi iz Znojil. Sodelovali so fantje s Sel in Znojil.

»Sodišča«

Eno »sodišče« so imeli partizani pri Vogarju. Enostavno so prišli, prignali pretepeno žensko ali mladega fanta z verigami na rokah in nogah. Tako »sodišče« je bilo tudi pri Cesarju. Drugo je bilo na kmetiji Spodnji Smonkarski. Grošljeveemu Mateju (Matija Grošelj, 1919–1944) iz Kostanja so

»sodili« tako, da so se najprej napili, ga v hlevu privezali, ga pretepali in vsega razrezali. Brata Franceta (1917) so leta 1942 prvega umorili, ker ni bil za partizane. Eden od »sodnikov« je bil Trebušak (oče), Cesarjev iz Žubejevega.

Obremenjeni Selani

Na Selih pri Kamniku je bilo glavno zbirališče partizanov pri Spodnjih Smonkarskih. Partizanom so bili zelo naklonjeni, zato so se jih ljudje bali. Smonkarska Micka je pri poizvedovanju partizanov o »vsakem vse vedela« in bila pri presojah nekritična. Partizansko literaturo so Smonkarski skrivali na kraju sedanje kapele v velikem pušpanu. Jutrškovi iz Žubejevega so bili bratranci Smonkarskih. Sodelovali so s partizani. Imeli so fanta, ki je šival zanje. Znal je lepo slikati, imel je sobo na podstrešju. Zaradi tega so imeli po vojni privilegije.

Primer Ivana in Toneta Burje, Štučkovih iz Znojil. Štučkov Tone po vojni ni hotel iti »iz gozda«. Povojnim zadrugam je kradel in dajal revnim ljudem, ker ga je očitno komunistična ideologija o enakosti vseh tako prevzela. Potem so ga začeli iskati Cahte in drugi. Že so ga zasledili, pa jim je ušel. Večkrat so prišli k Štučku: »Kje imate sina?« Oče je odgovoril: »Kamor ste ga spravili, tam ga imate, kar ste ga naučili, to pa zna.« Končno so ga ujeli v Pančetovem mlinu, ga ranili, ustrelili in ga peljali v Kamnik na Žale. Njegovo telo naj bi izginilo in ni pokopan na Žalah. Brat Ivan je po vojni šel v pilotsko šolo, kasneje se je poročil v Kranj.

Ludvika Kadunca iz Znojil, partizana, so ubili partizani v Oševku 24. decembra

1943. Ljudje so povedali, da ko so partizani šli iz Nove Štife proti Gornjemu Gradu, je v Novi Štifi ob poti streljal na Marijo v kapeli. Po štirinajstih dneh so ga partizani sami ubili. V javnost so dali laž o njegovi smrti, da naj bi dal nahrbtnik pretrdo na tla in je v njem eksplodirala bomba.

Partizanski »ekstremisti«

Kramarjevemu Tonetu (Erzarju) iz Srednje vasi je šlo »vse drugo« samo delo ne. Med vojno se je skrival v zvoniku župnijske cerkve, potem pa sodeloval pri požigu šole, župnišča in Marijinega doma na Selih. Delal je razdor po gostilnah. Po govoricah je ustrelil Janeza Berleca - Cahteta na njegovem domu, da ne bi pred smrtjo kaj izdal.

Anželjnov iz Soteske pri Vrhpoljah pri Kamniku je na Planini vzel Jezusa s križa in ga kuhal. Iz Jezusa se je norčeval z besedami: »Hudič, eno uro sem ga kuhal, pa še ni bil mehak!« Dva sta se pri tem smejala. Navzočih je bilo nekaj pastirjev. Zatem je bila nevihta, pastirji so skočili pod smreko. Enemu je pod smreko preluknjalo klobuk, drugim ni bilo nič, zasmehovalca pa je ubilo.

Podstruškova Danica iz Črne je bila partizanka in naj bi jih »veliko postrelila«.

Hudo ranjene partizane so partizani kar postrelili. Streljali so jih v bunkerju v rudniku. Eden takih je bil pri Vogarju. Niko, bolj zadnji pri streljanju, je rekel, da bi se rešil: »Tudi jaz že lahko hodim.« Zatem je moral celo vpiti: »Lahko že hodim!« Pustili so ga in odšel je v Belo krajino. Kajžarja, Jerneja Hribarja iz Sovinje Peči, so gnali na Štajersko in od Tinčetovega očeta Franceta Osolnika zahtevali, da podpiše, da je izdajalec. Odgovoril je: »Ne morem podpisati ne za ja ne za ne.« Potem ga niso ubili. Franca Šuštarja, Boštjanovca iz Trobelnega, so partizani dolžili izdajstva in ga usmrtili.

»Zaradi vas, hudičev ...«

Franco Hribar - Lovro se je rodil leta 1921 v Kamniku. Partizan je bil od 27. marca 1942. Imel je glavno besedo na Osredku in v okolici. On in Berlec - Cahte sta imela največ veljave med vojno med partizani na tem območju. Po vojni je skupaj s Cahtetom podpisoval Selanom privilegije in borčevske pokojnine. Živel je v Kamniku, zadnja leta v počitniški hiši nad Snovikom.

S. K.: »On je imel glavno besedo in bil velik propagandist. Pogosto je bil na Livku v Beli Peči, kjer je dobil hrano. Po vojni je bil v Kamniku podžupan. Ni imel šol, namesto njega je pisala uradnica. Bil je usmerjen partijsko in prvi pri zvezi borcev.« S. K. je očital, da po požigu pri Livku niso več delali za partizane. Zato so jim pomoč kar dvakrat odbili. Vzrok je bi-

la izjava njenega moža, ki se je rešen vrnil iz gozda, brnil v pogorišče in izjavil: »Zaradi vas, hudičev, se je to zgodilo!«

»Janez Berlec - Cahte in Lovro Hribar sta tudi partizanskim simpatizerjem in sodelavcem podpisovala privilegije in borčevske pokojnine. S tem so župljane tudi po vojni pridobili za sodelovanje. To je vernike razdelilo, značajno pokvarilo ter odtujilo od vere in župnije. Če ne delaš, pa dobiš denar, te to zelo pokvari. Zato so propadle tudi kmetije, kar precej jih je umrlo zaradi pitja alkohola. Posledice tega dogajanja se prav danes najbolj kažejo.«

Franc Hribar - Lovro je od leta 1970 v pokolu, torej že 50 let. Dolga leta je bil predsednik borcev NOB v Kamniku. Lani, »ob 75. obletnici osvoboditve« in 99-letnici rojstva, mu je republiška zveza borcev NOB podelila priznanje.

Požigi in »kazni«

Tridesetega aprila 1943 so kamniški partizani požgali dvorec Kolovec (*Kamniški zbornik*, št. 7. 1961, 362). V noči na 19. maj 1943 so prav tako partizani požgali Kersnikov grad na Brdu pri Lukovici. Avgusta 1943 so komunisti ustanovili Šlandrovo brigado, ki je poslej pustošila na vzhodnem Gorenjskem. Septembra 1943 so organizirali okrožno komisijo Vosa za kamniško okrožje, ki jo je vodil Ladislav Dobovšek - Stane Bregar. 9. novembra so požgali grad Šinkov turn pri Vodica. 22. novembra 1943 je Šlandrova brigada požgala dvorec Križ pri Komendi (*Kamniški zbornik*, št. 7. 1961, 364).

Petindvajsetega novembra so vosovci nad Mengšem ubili šest ljudi in to razglasili za »kazen« za »sodelavce okupatorja«. Ker so Nemci našli grob v breznu na Gobavici, so za povračilo 8. januarja 1944 v Mengšu ustrelili 30 ljudi (»talcev«). V Dobu so v noči na 20. december 1943 partizani požgali staro in novo šolo, prosvetni dom in župnišče, v katerem je bil občinski urad.

Partizanske »akcije«

Desetega marca 1944 so partizani na Lazah v Tuhinjski dolini streljali na nemško avtokolono. V povračilnem ukrepu so Nemci 12. marca požgali Sela, delno Laze in Zgornji Tuhinj (*Kamniški zbornik*, št. 7. 1961, str. 170). Devetnajstega marca 1944 sta Šlandrova in Tomšičeva brigada napadli Moravče. Poleg drugega so uničili stavbo občine in pošte. Enaindvajsetega marca 1944 so partizani požgali šolo v Jaršah (*Kamniški zbornik*, št. 7. 1961, str. 170). Osmega aprila so požgali Sokolski dom v Radomljah (*Kamniški zbornik*, št. 7. 1961, str. 171). Trinajstega aprila so požgali dvorec v Volčjem Potoku.

Šestnajstega maja je četa VDV pod vodstvom komandirja Ivana Rožmana - Kovača

V cerkvi na Selih je dal župnik Danijel Kaštrun postaviti tri skromne sezname ubitih.

v Mengšu požgala Društveni in Sokolski dom, nato pa še stavbo nekdanje misijonske tiskarne v Grobljah. Devetnajstega maja so požgali sokolski dom v Domžalah. Dvajsetega maja so požgali stavbo »nemške« občine.

To seveda še zdaleč niso vse partizanske »akcije« na tem območju, vendar je že samo pogled na ta seznam strahoten. Koliko nedoumljivega uničevanja lastnine slovenskih ljudi, ki so jo ti več stoletij gradili. Posledično so po več kot dveh letih in pol, polnih partizanskih zločinov, 9. avgusta 1944 v Domžalah ustanovili domobransko postojanko, pozneje pa še v Mengšu in drugod na Gorenjskem.

Porazna bilanca

Župnija Sela pri Kamniku je najbolj zahodna župnija v Tuhinjski dolini, vzhodneje ležijo Šmartno, Tuhinj in Motnik. Samo v župniji Sela je bilanca ubitih ljudi med drugo svetovno vojno in po njej strahotna in za partizane porazna. V cerkvi na Selih je dal župnik Danijel Kaštrun postaviti tri skromne sezname, na prvem so ubiti med prvo svetovno vojno, na drugih dveh pa med drugo. Na teh dveh je ubite in umrle razvrstil v sedem skupin po izvoru smrti. Nemci so ubili 16 ljudi, deset pa še kot t. i. talce, štirje so umrli v taborišču, 11 jih je izgubilo življenje kot nemški mobiliziranci, štirje so umrli zaradi nesreče z orožjem. V boju z Nemci je bilo ubitih osem ljudi.

Toda najštevilnejša skupina ima oznako *partizanske likvidacije*. Gre za seznam kar dvajsetih župljanov župnije Sela, ki so jih ubili partizani. Seznam seveda ne vsebu-

je še drugih oblik nasilja, kot so bila medvojna in povojna ropanja lastnine ljudi, požigi domačij in celih vasi, slednje zelo blizu, v sosednji župniji Šmartno, ter smrtni strah, ki so ga komunisti s tem nasiljem vcepili v ljudi.

»Žrtve niso pomembne«

Neposredno so partizani v župniji Sela pri Kamniku ubili 20 ljudi, toda tudi za večino drugih s tega seznama so odgovorni, saj jih je okupator uničil med povračilnimi ukrepi zaradi popolnoma neodgovornega početja komunističnih partizanov. »Politike« komunistov seveda ta odgovornost, kot pri odporstvih drugod po Evropi, ni zanimala, saj so si prizadevali za izrazito ozki in zločinski projekt komunistične revolucije. Zanj pa, kot so tudi sami velikokrat povedali, žrtve niso pomembne, to je ne množica nasilnih smrti, ne grozljivo partizansko mučenje ljudi pred umorom, ne strahotno trpljenje civilnega prebivalstva, ne povojna diktatura.

V tem prispevku sem navedel le nekaj primerov partizanskih zločinov, saj, kot sem zapisal v uvodu, 75 in celo 80 let po dogodkih nikakor ni lahko priti do podatkov. Komunisti imajo po svoje srečo, ki so si jo pridobili s 45-letno povojno udbovsko diktaturo, da je ta čas naredil svoje. Ubiti in po vojni umrli ter smrtno zastrašeni ljudje, to je nekdanje partizane rešilo, da ostaja veliko neznanega oziroma nepojasnjenega. Jaz pišem o drobcih, toda že ti so neizmerno grozljivi. ■

Konec prihodnjič